

POT NAPREDNE SLOVENSKE MLADINE V MLADINSKO OSVOBODILNO FRONTO

ANKA VIDOVIČ-MIKLAVČIČ

Pri obravnavi o nastajanju in razvoju Mladinske osvobodilne fronte (MOF) bomo zasledovali predvsem tiste mladinske organizacije in gibanja, ki so oktobra 1941 postavile temelje MOF, to so bile Zveza komunistične mladine Jugoslavije, krščansko-socialistična in sokolska (nacionalna) mladina. Za izhodišče obravnave moramo vsekakor poudariti, da je kakor Osvobodilna fronta tudi Mladinska OF rezultat procesa presnove slovenske družbe od druge polovice 30. let dalje, še posebej v okviru programov in gibanj ljudske fronte na Slovenskem. V sklopu tega je nastajalo samostojno mladinsko protifašistično gibanje, ki je dobilo svoj vidni izraz v mirovnem gibanju in narodnoobrambnem delu in drugih akcijah, pri čemer je imela komunistična mladina pomembno povezovalno vlogo. Spričo tega, da je S. Kremenšek nadrobno obravnaval nakazana in druga vprašanja v vrstah univerzitetne mladine, se bomo v tem prispevku predvsem osredotočili na srednješolsko, delavsko in kmečko mladino.

Če govorimo o razmerju mladinskih sil na Slovenskem v obdobju, ki je zanimivo za naše izvajanje, kaže poudariti, da so bile mladinske množice s svojimi organizacijami in društvi še močno vpete v oba meščanska politična tabora, tako v klerikalnem kakor liberalnem. Ker bi spričo omejenega obsega prispevka pa tudi nakazane problematike prešli okvir obravnave, bomo tokrat opustili oris vseh mladinskih organizacij, društev in gibanj ter samo našeli najpomembnejše.¹ Omeniti pa je le treba, da je v procesu diferenciacije bolj kot kjerkoli v drugih družbenih okoljih, prav v mladinskih vrstah prihajalo ob obstoječih družbenopolitičnih, gospodarskih in kulturnih vprašanjih pri opredelitvah do ostre polarizacije v protikomunistični in protifašistični tabor.

Bivša klerikalna stranka je v okrilju JRZ od leta 1935 pospešeno obnavljala in organizacijsko širila svoje mladinske organizacije, ki so bile v dobi diktature razpuščene in so poslej delovale le v sklopu več ali manj verskih organizacij oziroma manifestacij. Z nastopom vlade JRZ pa so klerikalci v Sloveniji mladino kot najbolj vitalni del naroda začeli organizirati v Mladinsko JRZ, ki je imela svoje oporišče predvsem v prvem mladinskem klerofašističnem gibanju okrog glasila Straža v viharju na univerzi in tudi v drugih gospodarskih in prosvetnih ustanovah. Na podeželju je v okviru kmečkega

gibanja pospešeno začela delovati klerikalna Kmečka zveza, ob kateri se je razvila še Mladinska Kmečka zveza. Med mladimi delavci in vajenci se je širila v smislu Katoliške akcije Zveza mladih katoliških delavcev z glasilom Mi mladi delavci, a za žensko mladino Luč v temi. Med dijaštvom pa dijaška KA Mladci Kristusa kralja z glasilom Mi mladi borci in obnovljena Slovenska dijaška zveza z novim glasilom Stražni ognji. Svojo udarno moč pa je imela klerikalna stranka v Prosvetni zvezi, zlasti v reorganiziranih fantovskih odsekih in dekliških krožkih; ti so postali organizacijsko zelo utrjeni, razvejani in so segali od mesta do najmanjše vasi. Mestna kakor podeželska mladina je bila organizirana tudi v strogo verskih društvih in skupnostih, med njimi je imela častitljivo mesto po času delovanja Marijina kongregacija. Na razvoj in dejavnost KA med dijaštvom, delavci in vajenci so imeli pomemben delež zlasti salezijanski zavodi, tako v Ljubljani na Rakovniku, Kodeljevem, na Radni blizu Sevnice, v delavskem predmestju Gaberje pri Celju, v Veržeju, kjer so z oratoriji po don Boskovi metodi delovali med mladino. Omembe vredno je, da so poleg posebej ustanovljenega Društva za zaščito delavske mladine od leta 1939 prav salezijanci organizirali in vodili počitniške kolonije za zdravstveno in socialno bolj ogroženo mladino.² KA med podeželsko mladino pa je zaostajala in je razumljivo nastajala v glavnem v okviru farne skupnosti v župnijah. V okviru katoliškega tabora je delovala tudi krščansko-socialistična mladina, o kateri bo še govor.

Liberalni, napredni tabor, ki je pokrival idejno območje jugoslovanske nacionalne misli in narodnega edinstva, je združeval mladino v mladinski JNS, sokolskih organizacijah, v raznih društvih in gibanjih, med katerimi so pomembna za univerzitetno mladino okoli glasila Naša misel in srednješolsko Naša volja. Na podeželju je v okrilju liberalnega tabora doživelo širši razmah mladinsko kmečko gibanje pod imenom Zveza kmečkih fantov in deklet. Zvezina društva so bila v Sloveniji zelo številna, pod vplivom članov KP in ZKMJ, tako na podeželju kot v vrhu Zveze društev so se nekako od 1934 začela vsaj nekatera društva razvijati vse bolj v levo smer. To napredno mladinsko gibanje je privedlo v letu 1941 do tega, da se je ZKFID kot samostojna mladina

ska organizacija vključila v Osvobodilno fronto.³

Idejni razvoj in dejavnost mladinskih organizacij se dostikrat ni skladal in ujemal s programom in cilji strankinega starešinstva. Del mladine jim je uhajal iz rok, hodil svoja lastna pota in si sam utiral pot k progresivnim silam ob zavračanju uradne in reakcionarne politike in napak svojega starešinstva tako v klerikalnem kakor v liberalnem taboru. Vendar je ob tem treba naglasiti, da je komunistična stranka in komunistična mladina hotenja mladega rodu po idejni in družbeni preroditvi znala pravilno usmerjati in je del mladine pripeljala do takšne razvojne poti, da se je zrelo odločala v najusodnejših dneh za program Osvobodilne fronte oziroma Mladinske osvobodilne fronte.

Kot vemo, krščanskosocialistična mladina ni bila homogena skupina, temveč so svoje privrženice imeli na univerzi v študentskem klubu Danica in Zarja in kasneje okrog revije Dejanje in zlasti in krščanskosocialističnem delavskem mladinskem gibanju pod imenom Krščanska delavska mladina (KDM) pod okriljem Jugoslovanske strokovne zveze (JSZ). Med dijaštvom je v okviru Slovenske dijaške zveze nekdanj uspevalo križarstvo; njegovi ostanki proti koncu tridesetih let niso imeli na srednjih šolah vidnejše skupine z lastnim glasilom, temveč so se privrženici krščanskosocialističnih idej naslanjali zlasti na Zarjane. Morda bolj kot na univerzi in med mladimi delavci so prav na srednjih šolah rodila vidne uspehe prizadevanja klerikalcev, da bi čimveč katoliške mladine vključili v totalitaristični tabor. Pri tem so imeli z različnimi metodami delovanja nemalo zaslug mladci in zlasti Erlichovi Stražarji z obnovljenim delovanjem Slovenske dijaške zveze z dijaškim glasilom Stražni ognji. Klerikalna stranka in cerkveno vodstvo sta skušala zajeti tudi čimveč delavske in vajenske mladine, ki je поблиže spoznavala ali pa se vključevala v delavsko gibanje. Mladino so predvsem usmerjali v Zvezo mladih katoliških delavcev (ZMKD). Ta stanovska mladinska organizacija, kot je zagotavljalo njeno glasilo Mi mladi delavci, ni bila sindikalna organizacija, temveč je delovala po načelih, ki so slonela na žosizmu. Ta je bil po besedah papeža Pija XI. »dovršen tip katoliške akcije«. Katoliški ideologi na Slovenskem pa so razlagali, da je ZMKD zrasla iz naših, slovenskih razmer in da ne posnema v ničemer belgijskega žosizma, pač pa se z njim strinja v načelih, priznava brezpogojno avtoriteto cerkvenega vodstva in »ne le zunanje, ampak tudi v

vesti odklanja vsako sodelovanje in to kjerkoli z nasprotniki katolicizma, ker tako zahteva sv. oče, ter ima namen vzgojiti načelno globoke katoliške delavce«. ⁴ S takim naukom in stališčem npr. tudi do delavske solidarnosti in akcijske enotnosti delavstva pa je trčila na delovanje Krščanske delavske mladine, ki se je razvila po reorganizaciji Mladinske zveze JSZ. Delovala je na temelju svojih pravil, ki so jih objavili v knjižici Cilji in pota KDM. Pravila so bila prirejena po vzoru delovanja belgijskih žosistov in nato poslana v pregled in odobritev cerkvenemu vodstvu. To je ugotovilo, da imata z ZMKD povsem podoben program, zato je vodstvo želelo, da bi se obe organizaciji zlili v eno samo gibanje v okviru Katoliške akcije, češ »da ne bi bilo nepotrebnega cepljenja«. ⁵ Vendar je KDM ubrala svojo lastno pot. V idejnih člankih v svojem glasilu Vestnik KDM je sicer izhajala iz idej žosističnega gibanja, vendar je v realnem življenju močno pogrešala »dejansko krščanstvo v vseh slojih in razredih ljudstva, ki bo obstajalo iz dejanj in ne samo iz naukov in besed«. ⁶

Na delovanje in širjenje KDM sta gledala klerikalna stranka in cerkveno vodstvo dokaj neprijazno. Gotovo je, da se je spor vodstva JSZ s klerikalnim vodstvom odražal in vplival na odnos ZMKD do krščanskosocialistične KDM. Ne le, da se je ZMKD do nje in njenega delovanja distancirala, ker je izjavljala zase, da je »daleč od vsakdanje politike«, temveč ji je tudi odrekala mesto v žosističnem gibanju. Trenja so šla tako daleč, da so na moč »dvomili« o katoliškem značaju KDM. Glasilo Mi mladi delavci ji je namreč očitalo, da ne more trditi, da KDM ni strokovna (sindikalna) organizacija, kar je ZMKD zase na raznih mestih glasila večkrat poudarjala. Še več, dolžila je svojo tekmo, da »vzgaja svoje člane le za JSZ in njeno politiko, o kateri ne vemo, če sloni na katoliških načelih. Saj je znano, da ne prizna brezpogojno cerkvenega vodstva«. ⁷

Nasploh je ZMKD razglašala svoj odnos in stališče do akcijske enotnosti delavstva kot edino sprejemljivo in obvezno za vso katoliško mladino. Takole je med drugim pisala: »Mi smo bili in bomo za pravične mezde, tudi za delavske pravice se bomo vselej in povsod borili, to pa zato, ker nas tako Bog in katoliška cerkev učita in tudi zato, ker smo sami delavci in gre tu prav tako za naše koristi. Ne bomo, pa se ne bomo nikoli borili solidarno, kadar bodo komunistični ali določene povedano moskovski zunanji politični interesi to zahtevali, da se požene vse delavstvo v štrajk in manifestira

zanj pod krinko zboljšanja mezd ali kaj podobnega.«⁸

Takšno stališče v bistvu razkriva odklonilen odnos do ljudskofrontnega povezovanja, do demokratičnih in protifašističnih sil. Znova in znova se v podobnih inačicah pojavlja zlasti v klerofašističnem tisku in posebej mladinskem. KDM je kljub pritiskom klerikalne stranke in cerkvenega vodstva vztrajala pri svojem in se ni uklonila in vključila v ZMKD, temveč je z začetkom leta 1939 zopet izdajala svoj samostojni list z naslovom Delavska mladina. V uvodniku prve številke je poudarila, da je življenje naše delavske mladine težje kot kdaj koli prej, teža življenja razdvaja in ubija delavskega mladostnika že v prvih dneh vstopa v realno življenje. Zato bo izdajala svoj list, ki ga bo tudi sama pisala. Program dela in njena stremljenja bosta izhajala iz gesla: Iz življenja za življenje! »Delavska mladina hoče nekaj svojega, nekaj, kar bo sad njenega dela, resnično življenjskega, kar bo njeno življenje, borbe, trpljenje in napore prikazalo take, kakršni v resnici so.«⁹ Pol leta zatem je list prenehal izhajati, katoliški mladi delavci, ki so sledili krščanskemu socializmu, so imeli 17. marca 1940 javni občni zbor KDM v prostorih JSZ v Delavski zbornici. Na občnem zboru so sicer še govorili o tem, da se mora KDM približati v svojem delu belgijski in francoski žosistični mladini, vendar so hkrati sprejeli pomemben sklep, »da bo naša KDM krepka kulturna organizacija, ki bo mlade delavce izobraževala in jih usposabljala za dobre strokovničarje«. S tem so seveda odkrito povedali, da se s slovensko mladinsko KA razhajajo in da se bodo v bodoče idejno še bolj vezali in vzgajali ob JSZ in njenem glasilu Delavski pravičnik.¹⁰

KDM, ki je bila na terenu povezana v celicah, je tudi poslej nadaljevala svojo dotdanjo dejavnost. Na terenu je prirejala razne kulturnoprosvetne nastope, povezane s predavanji, ki so jih imeli člani JSZ. Še ne povsem organizacijsko trdno in idejno izčiščena je pred pritiskom klerikalne stranke razumljivo iskala oporo v svojem starešinstvu JSZ, pri katerem jo je v veliki meri dobila. Skupni jezik in vztrajne zagovornike pa je imela tudi med nekaterimi študenti v akademskem klubu Zarja.¹¹ Slednji so imeli podobno usodo kot KDM, obe sta bili namreč izločeni zaradi svoje dejavnosti in nepokornosti klerikalnemu vodstvu iz pomožnih sil KA.

Da se krščanskosocialistično delavsko mladinsko gibanje tik pred vojno ni tako razmahnilo in razvijalo, kot je na začetku

morda več obetalo, je več vzrokov. Vitko Musek v članku Naše mladinsko vprašanje v Delavski pravici vidi v primerjavi s predhodnim gibanjem Krekove mladine poglavite vzroke predvsem v dejstvu, da je KDM nehoteno posnemala meščanska mladinska gibanja in se je pri tem izneverila psihični strukturi proletarske mladine. »In če so vsi,« je razvijal svojo misel dalje, »naši proletarski poizkusi le ostali poizkusi in se niso obdržali in dobili trajne vrednote, je bilo to le zato, ker so premalo ostajali zvesti svojemu osnovnemu programu — dvigati v mladem proletarcu zavest, graditi v njem novega, razredno zavednega in borbenega človeka, ki bo zmožen prevzeti vedno dolžnost ustvarjanja boljšega, pravičnejšega in potrebam ljudskih mas odgovarjajočega reda.«¹² Musek je zaključil članek s sklepno mislijo, da je treba odločno poskrbeti, da se delo KDM čimprej harmonično uskladi z »nujnimi potrebami in nalogami vsega slovenskega krščanskosocialističnega gibanja in vsega slovenskega proletariata.«¹³ Pravilnost take odločitve in usmeritve delovanja je potrdil nadaljnji razvoj KDM, katerega posledica je bila, da se je večina vključila v NOB.

Ob koncu stare Jugoslavije so v vrstah katoliške mladine obstajali trije med seboj nasprotujoči si tabori, in sicer klerofašistični tabor mladcev, tabor stražarjev ter tako imenovana tretja skupina oziroma tabor. Slednji je združeval demokratično, svobodoljubno in protifašistično katoliško mladino s krščanskosocialistično na čelu. Mladina iz tega tabora je sodelovala pri postavljanju temeljev Mladinske OF in je dala množično osnovo kasnejši Zvezi slovenske mladine.

Mnogo mladine je delovalo v sokolskih organizacijah. Po nastopu vlade JRZ se je v okrilju svojega starešinstva del mladine upiral pritiskom in zahtevam društva Krščanske šole, za katero je stala klerikalna stranka. Branili so moralna in etična načela svobodne osebnosti, Tyrševo sokolsko misel, samostojnost in neodvisnost Sokola v smislu resolucije ljubljanske sokolske župe leta 1936. Zlasti po ustanovitvi novega Orla, se pravi Zveze fantovskih odsekov in dekliških krožkov, se je vzgajala mladina v tem duhu tudi ob glasilu Sokol, katerega članki so postali vodilo v boju proti vpletanju sokolstva v strankarske namene in politične mreže bodisi JNS ali JRZ.¹⁴ Levičarski duh, ki je zajel tudi mladino v sokolskih vrstah v marsikateri telovadnici, je podprl zdrav, narodno močno osveščeni in demokratično naravnani vaditeljski kader, ki se je kot levo krilo Sokola vztrajno izvijal iz klešč reakcio-

narne JNS in režimske JRZ. Spor in razhajanje samostojnega Sokola z vodstvom JNS (taborski proces) je namreč v posameznih župah spremljala tudi mladina, ki je postajala vse bolj dovzetna za narodnoobrambno delo in akcije v posameznih krajih. Skupaj z Jadransko stražo, Mladinskim odsekom strelske družine in naprednimi študentskimi klubi v Ljubljani in drugih mestih so se Sokoli kot telesno vzgojna in narodna organizacija posvetili zlasti po priključitvi Avstrije k tretjemu rajhu pospešeni narodnoobrambni vzgoji s ciljem braniti svobodo in nedeljivost Jugoslavije.

Ob sokolski mladini pa ne moremo mimo tega, da ne bi na kratko orisali gibanja srednješolske nacionalne mladine okoli glasila Naša volja 1935—1941; del sokolske mladine je bil namreč vključen tudi v to gibanje, ki se je postopoma znotraj diferenciralo. Glasilo Naša volja si je prizadevalo ustvariti »enotno glasilo strnjene jugoslovanske mladinske fronte, ki bo nekoč delala po vzoru in šla po stopinjah Avgusta Jenka«. ¹⁵ Gibanje je vztrajno in nepopustljivo zagovarjalo jugoslovansko nacionalno misel in unitarizem in je za privrženca tudi pomenilo vedno in povsod *suprema lex*. Vse svoje sile naj bi usmerili v delo za »obnovo narodnega življenja, ki je mogoče le iz ideje, iz pokreta, ki bo izšel iz naroda samega, se v njem razvil in se zanj prikrojil«. ¹⁶ Zatorej so svojo dejavnost podrejali načelom, da je pravi razvoj mogoč le v pravičnem sožitju vseh stanov, zato zavračajo marksistično ideologijo razrednega boja in razrednega razvoja družbe v zgodovini. Izpostavili so geslo: »Kdor ni za narod, je proti njemu. In kdor je proti njemu, temu napovedujemo neizprosen boj.« ¹⁷

Gibanje jugoslovanske nacionalne mladine okoli Naše volje pa so na začetku ugodno sprejeli nacionalistični krogi, tako starešinstvo JNS kot študentska mladina z glasilom Naša misel.

Med pomembne naloge svojega programa so voljaši šteli predvsem narodnoobrambno delo, kar so po »anšlusu« znova naglašali in delo širše zastavili. Tako je Naša volja pisala, kako potrebno je, da se narodnoosvobodilnemu delu pridružijo vsi »brez razlike stanu in politične pripadnosti«, svoje sile pa bodo usmerili še zlasti proti potujčevanju slovenskega naroda. ¹⁸

Pri tem, ko je v svojih člankih poudarjala, da je mladini narodna koncentracija še kako potrebna, je z velikim zadovoljstvom spremljala pobude kakor tudi samo ustanovitev in dejavnost Narodnega akademskega bloka, za katerim je stala komunistična mladina na

univerzi. Voljaši so to združitve študentske mladine pozdravili in jo postavili za zgled drugi mladini pri neodložljivem narodnoobrambnem delu. ¹⁹ Nasploh je del voljašev v svojem razvoju v zadnjem obdobju stare Jugoslavije postajal levičarskim idejam sprejemljivejši, s čimer so naleteli na ostre obsodbe skrajno desničarskih mladinskih glasil tako v nacionalističnih vrstah kakor v nasprotnem klerikalnem taboru. Povod za vse konkretnejše napade na Našo voljo je bila povezanost s skupino študentov disidentov iz akademskega društva Jugoslavija. Ti so zavračali uradno politiko JNS, obsojali korupcijo v narodnem in državnem življenju ter zahtevali socializacijo gospodarstva in gospodarski kolektivizem. Po poskusu preusmeritve in obvlade kluba Jugoslavije, kar pa jim je spodletelo, ²⁰ so dobili za razlago svojih idej gostoljubje v listu Naša volja, obenem pa so si prizadevali za ustanovitev in odobritev novega študentskega kluba Narodno radikalno akademsko društvo Svoboda. ²¹ Pravkar omenjeno sodelovanje z voljaši pa, kot smo že omenili, ni ostalo brez odmeva. Tako je klerofašistično glasilo Mi mladi borci razglašalo, da kdor je zadnja leta pazljivo sledil dogodkom v nacionalističnih društvih, tega preobrat Naše volje ni presenetil. Že nekaj let sem je bilo opaziti v društvih »živahno delovanje levičarskih elementov, ki so med breznačelnim in o komunizmu nepoučenim liberalnim dijaštvom krepko minirali. Preobrat Naše volje je le posledica tega dolgoletnega izpodkopavanja«. ²² Mladčevska ocena preobrata voljašev je nedvomno pretirana, vendar hkrati vsebuje tudi zrno resnice o razpoloženju in hotenju določenih skupin voljašev oziroma o razcepljenosti v njenih vrstah.

Še hujši napad so voljaši doživeli od skrajno nacionalističnih vrst kroga študentov iz akademskega kluba Edinost z novim glasilom Avgust Jenko. Obsodili so akcijo o združevanju naprednih političnih skupin jeseni 1940, kakor tudi kasnejši rezultat tega sodelovanja; proglas Na skupno delo! z dne 25. januarja 1941. Mimo tega vse tiste, ki so poziv mladinske akcije v smislu skupnih smernic in osnovnih načel političnega, gospodarskega in socialnega programa objavili v svojih glasilih ter pokazali svojo pripravljenost za sodelovanje. Med njimi so bili tudi mladinski list Naša volja, srednješolsko literarno glasilo Naša rast in Gruda, glasilo Zveze kmečkih fantov in deklet. Mladina okoli glasila Avgust Jenko je tako v uvodniku prve številke oktobra 1940 naglašala, da stopa pred »našo mladinsko javnost v najusodnejšem trenutku jugoslovanske zgo-

dovine, ko je naša pomoč za rešitev jugoslovanske nacionalne misli najpotrebnejša.²³ Ob zavračanju omenjenega programa je v kasnejših številkah lista zagotavljala, da ne spada k tej napredni mladini in prisegala na Jenkov program, vendar ga je že na začetku in v svojem nadaljnjem idejnopolitičnem profilu izkrivljala, kar ji je močno očitala Naša volja, saj je bilo vse bolj očitno, da so izpovedovali ljotičevsko-zboraške ideje.²⁴ S svojo usmerjenostjo se je tako razumljivo zapletla v polemiko z Našo voljo. List Avgust Jenko pa se je zaletaval tudi v članke v kulturno-socialni reviji Misel in delo. Še posebej so pripravljali napad na članke »najmlajšega doktorja Aleksandrove univerze«, na Ivana Hribarja, ki je bil prvi podpisnik vloge za odobritev Društva prijateljev SZ in je z dokajšnjo simpatijo pisal v omenjeni reviji o SZ.

Svoje privržence je krog lista Avgust Jenko imel tudi med srednješolsko mladino tako v Ljubljani, Kočevju, Kranju, Škofji Loki, na Jesenicah in drugod.²⁵ V nacionalističnem taboru je podobno, kot nekoliko prej med študentovsko mladino, prišlo do razcepjenosti tudi med srednješolsko mladino z glasilom Naša volja. Del mladine, zlasti sokolske, je bil naklonjen levičarskim idejam in je stopil v usodnem času z ZKMJ v narodno-osvobodilni boj, del mladine je pristopil k mladi JNS in nekaj k ljotičevsko-zboraški skupini. Seveda je prihajalo tudi v teh skupinah ob kasnejših pomembnih odločitvah do notranjega razhajanja, najbolj desničarski elementi so sledili slovenski kontrarevoluciji in narodnim izdajalcem.

Novo izvoljeno vodstvo komunistične mladine, Pokrajinski komite ZKMJ za Slovenijo (Lojze Ocepek kot sekretar, člani Lidija Šentjunc, Bojan Kraigher, Dušan Kveder in Kastelic iz Hrastnika), je v duhu pokrajinske konference ZKMJ junija 1935 v Ljubljani in IV. državne konference ZKMJ 1935 v Zagrebu in njunih sklepov začelo jeseni istega leta okoli glasila Mlada pota in s »Proglasom slovenski mladini« zbirati mladinske sile v enotno, demokratično in protifašistično mladinsko gibanje. Program Mladih potov pa je našel odmev tudi pri nekaterih mladinskih skupinah in organizacijah drugih idejnih smeri. Svoj vrh je gibanje doseglo sredi leta 1936, ko se je vse bolj povežalo z mladinskim mirovnim gibanjem v tem letu in poleti z veliko tekstilno stavko v Sloveniji, dasi je bil list že junija 1936 policijsko prepovedan. Nesporno je, da so Mlada pota opravila pionirsko delo v zblizevanju mladinskih sil, pri čemer jih je v zadnjih mesecih delovanja usmerjalo tudi

pismo »Mladim ljudem«. V njem so bile smernice s VI. kongresa Komunistične internacionale in nakazana nova vloga jugoslovanske komunistične mladine v ljudskofrontnem gibanju. Tako je uvodnik junija 1936 »Naš obračun« v Mladih potih že v tem smislu poudarjal, da je bil cilj mladopotnega gibanja združiti vse svobodoljubne organizacije in skupine slovenske mladine na temelju dogovorjenega programa, sprejemljivega za vse, v obrambo socialnih, kulturnih, narodnih in protivojnih pravic. Ta naš svetli cilj, piše dalje, se uresničuje, zato ni več daleč dan, ko se bodo združili vsi svobodoljubni mladi slovenski ljudje. Zato ponujamo bratsko roko vsej krščanskosocialistični, nacionalni, marksistični, katoliški in demokratični mladini in jo vabimo na iskreno sodelovanje.²⁶

To uspešno mladinsko gibanje, ki se je krepilo v duhu ljudskofrontnih smernic, pa je za nekaj časa zavrila kriza, ki je nastala v vodstvu PK ZKMJ za Slovenijo in CK ZKMJ med drugim tudi zaradi posledic napačnega razumevanja in izvajanja direktiv o reorganizaciji ZKMJ v smislu odločitev VI. kongresa KMI jeseni 1935.²⁷ Vendar je razplet kriznega obdobja komunistična mladina v Sloveniji z ustanovitvijo KPS aprila 1937 in formiranjem Mladinske komisije pri CK KPS v začetku leta 1938 uspešno izpeljala tako v idejnem razvoju kot v praktični dejavnosti. Mimo tega je odločilno vplivalo na nadaljnji razvoj mladinskega gibanja v Jugoslaviji kot v Sloveniji uresničevanje smernic Titovega članka SKOJ na novom putu, ki je bil objavljen v majski številki Proleterja 1937. V njem poudarja predvsem osnovne naloge ZKMJ: delo za razvoj in utrjevanje vseh demokratičnih, naprednih in kulturnih organizacij; dejavnost v korist sodelovanja vseh naprednih mladinskih organizacij; vzgojo mladine v duhu boja proti fašizmu, za demokracijo, napredek in mir; varovanje legalnosti vseh mladinskih organizacij.²⁸ Tako je v obdobju od 1937 do V. državne konference ZKMJ avgusta 1939 poleg obnovljenih ali na novo osnovanih aktivov ZKMJ bila znova postavljena mreža okrožnih komitejev ZKMJ, razen tega je komunistična mladina povečala svoje pozicije tudi v legalnih mladinskih organizacijah in društvih.²⁹ V Sloveniji se je mladina zlasti povezovala na osnovi narodnoobrambnih programov in vzajemnega sodelovanja pri uresničevanju zastavljenih nalog, ki jih je objavljala v svojih glasilih. To narodnoobrambno gibanje je bilo eden izmed pomembnih elementov protifašističnega mladinskega gibanja, ki je s formiranjem PK ZKMJ za

Slovenijo v letu 1939 postajalo vse bolj samostojno, s pritegovanjem mladine vseh idejnih smeri pa pomembna osnova za kasnejši razvoj Mladinske osvobodilne fronte. Mladinsko vprašanje, ki je postajalo vse bolj žgoče ob posledicah sprememb v gospodarskem sistemu kot ostalina poprejšnje gospodarske depresije, kar se je kazalo v veliki brezposelnosti, sezonskem delu v tujini, izseljevanju in pospešenem rekrutiranju kmečke mladine iz srednjih in malih posestev v vaški in industrijski proletarijat, so obravnavale tako meščanske stranke kot KP in ZKMJ. Če sledimo dejavnosti KP in ZKMJ, moramo poudariti, da je znova in glasneje izpostavljala v svojih legalnih glasilih in občasnih letakih vprašanje skupnega programa slovenske mladine. Tu bi omenili npr. legalno skojevsko glasilo Mladina (1937) in partijski tednik Tabor, ko je z objavo članka Iva Ribarja, sekretarja CK ZKMJ 6. avgusta 1938 pozival, naj mladinske organizacije, ki sestavljajo večino mladine: Sokol, Zveza fantovskih odsekov, Zveza društev kmečkih fantov in deklet in delavske mladinske kulturne organizacije z dogovarjanjem o reševanju skupnih zahtev sklenejo skupen program.³⁰

Pomembne korake k nastajanju skupnega mladinskega programa, ki je zaobjel tudi protifašistično gibanje, je opravila srednješolska literarna revija Slovenska mladina 1938—1940, ko je povezovala organizacije ZKMJ na srednjih šolah. List pa je kmalu prekoračil okvir srednješolske mladine, saj so tesno sodelovali s študentovsko v okviru Slovenskega kluba in z razširjanjem dopisništva med delavci in vajenci. Takšno širšo dejavnost je nakazovala že resolucija, sprejeta na sestanku poverjenikov Slovenske mladine oziroma boljše srednješolske konference ZKMJ na Osredku pri Krškem avgusta 1938.³¹

Spomladi 1940 je bila prepovedana revija Slovenska mladina, zato je nadaljevalo nje-no delo glasilo Srednješolec. Nastal je na osnovi sklepov tridnevne srednješolske mladinske konference ZKMJ jeseni 1940 v Ljubljani. Vendar je bil v sklopu protikomunistične ofenzive, ki je močno posegla tudi na srednje šole, že po dveh številkah prepovedan in sledile so represalije nad sodelavci, razširjevalci in bralci tega lista.³²

Določnejše naloge mladinskega in hkrati protifašističnega gibanja je prineslo tik pred aprilskim zlomom ilegalno glasilo ZKMJ Glas delovne mladine, ki je izšlo marca 1941. Pisalo je v duhu smernic, izraženih v resoluciji VI. državne konference ZKMJ, obravnave mladinskega vprašanja na V. držav-

ni konferenci KPJ jeseni 1940 in še posebej na pokrajinski konferenci ZKMJ za Slovenijo februarja 1941 v Tacnu pri Ljubljani. Tako kot na prejšnjih, so tudi na tej delegati kritično ocenili delo ZKMJ med mladino v poslednjem času. Med naštevanjem napak so še vedno ugotavljali primere sektaštva, ponekod slabe odnose med ZKMJ in KP in premajhno učinkovitost. Dasi so na drugi strani morali pritegniti dejstvom, da je mladina vseh idejnih smeri vse bolj dejavna v zadnjem času tako npr. v akcijah za izpustitev internirancev, med katerimi so bili tudi mladinci, v zbiranju materialne pomoči zanje, v protidraginjskih demonstracijah, v pobiranju podpisov in akcijah za ustanovitev Društva prijateljev SZ in o pomoči stavkajočim, v protestih proti nedemokratičnim ukrepom šolskih oblasti in podobno. Med drugim je bilo sklenjeno, da mora komunistična mladina politično pospešeno delati med delavsko, vajensko in kmečko mladino in jo na osnovi skupnih zahtev pritegniti v skupne akcije in gibanje. Temu primerna je bila sestava na novo izvoljenih članov PK ZKMJ za Slovenijo.³³

Prvo in edino številko Glasa delovne mladine sta s sodelavci urejala sekretar PK ZKMJ Viktor Stopar in član CK KPS Boris Kraigher. Poleg socialnih zahtev in klica delavski mladini, da naj se po razpustu sindikatov URSSJ konec decembra 1940 vključuje v ilegalne odbore Delavske enotnosti, je list hkrati ostro obsodil Kulovčev poziv mladini, ki naj bi se strnila v okviru JRZ. Izjavil je, da tako skupnost napredna mladina zavrača, ker je protirazredna in proti delavski mladini. Zato je odgovor komunistične in hkrati vse napredne mladine v kratkem programu. Ta program zahteva demokratske svoboščine in odpravo protiljudske zakonodaje, socialnoekonomske zahteve in naslonitev v boju proti imperialistični nevarnosti na SZ. Na koncu poziva vse mladinske organizacije ne glede na idejnopolitično naziranje, naj se bore za združitev vseh naprednih mladinskih sil na Slovenskem, kakor tudi v drugih jugoslovanskih pokrajinah.³⁴ Krizo ljudskofrontnega povezovanja, ki jo je med drugim povzročila nenapadalna pogodba med fašistično Nemčijo in SZ, je komunistična mladina, ki je sledila politični preorientaciji KP, uspešno premagovala. Poleg družbenoekonomskih zahtev mladine je hkrati poudarjala tudi nujnost boja proti imperializmu za ohranitev narodne neodvisnosti in za obstoj pod geslom: »Za kruh, svobodo in mir.« V ozračju druge svetovne vojne, ki je rušila versajski sistem in prinašala posledice vojnega gospodarstva tudi v

jugoslovanski prostor, se je demokratična, rodoljubna in protifašistična mladina približevala in opredeljevala za smer, ki jo je nazivala komunistična mladina. Svojo zrelost pa je pokazala že v marčnih demonstracijah in aprilskem prostovoljskem gibanju.

Po okupaciji se je mladina vključevala v osvobodilno gibanje v okviru ustanovnih in mladinskih skupin, ki so se nekoliko kasneje vključile v OF, to sta bili Zveza društev kmečkih fantov in deklet in skupina aprilskih prostovoljcev iz nacionalističnih krogov. ZKMJ in mladinski aktivisti iz sokolskih in krščanskosocialističnih vrst so v prvih mesecih delovanja Osvobodilne fronte močno razgibali mladino. Tu bi omenili le pomemben delež mladine pri propagandnem delu, sabotažah, zbiranju orožja in drugega materiala za prve partizanske enote, sodelovanje v varnostno-obveščevalni službi in Narodni zaščiti in slednjič odhod v prve partizanske čete in bataljone.

ZKMJ je kot udarno jedro in povezovalni subjekt v protifašističnem in demokratičnem gibanju že pred vojno pričela zdaj spoznamo z vodstvom NOB snovati v okviru Osvobodilne fronte svojo Mladinsko osvobodilno fronto.

Do prve organizacijske oblike Mladinske OF je prišlo oktobra 1941, ko jo je ustanovil IO OF in je njegovo utemeljitev prinesel Slovenski poročevalec z naslednjimi besedami: »Mladina je narodova bodočnost. Vsenarodno osvobodilno gibanje, ki ne bi znalo zajeti mladine, bi ostalo na polovici poti; zaradi tega in glede na dejstvo, da slovenska mladina neugnano vre v OF, se je Izvršni odbor OF SN odločil, da organizira *Mladinsko osvobodilno fronto*, ki bo kot *samostojno mladinsko gibanje sestavni del celotne OF*.« In na vprašanje, čemu samostojna organizacija, pravi članek, da »zato, ker mladine, njenega mladostnega poleta, njene pobude ne smemo utesnjevati v organizacijske in politične oblike starejših ljudi, temveč moramo dati mladini možnost *razmaha* pod *solidnim vodstvom*, ki razume potrebe mladega človeka.«³⁵

V IO Mladinske OF so bili predstavniki ustanovnih skupin, tako je za KP oziroma ZKMJ bila Lidija Šentjunc, za krščanske socialiste Jože Zemljak in za Sokole Franjo Lubej. Mladinska OF je novembra 1941 izdala dvojno številko *Mlade Slovenije*, ki je poslej izhajala več ali manj kot štirinajst-dnevnik od novembra 1941 do konca oktobra 1942 in ga je urejala Lidija Šentjunc s sodelavci. S svojim jasnim in širokim programom in pestro vsebino je opravila pomembno poslanstvo med mladino in temeljno pri-

spevala k idejnopolitičnemu in organizacijskemu razvoju ter akcijski enotnosti protifašističnega mladinskega gibanja. V programu Mladinske OF je še bolj poudarjena potreba, »da se mladi še tesneje združijo in ne smejo biti v različnih taborih in ne vsota različnih skupin, marveč enotna fronta mlade generacije, ki gre smelo v boj za novo življenje.«³⁶ Program mladinske OF z nadrobno naštetimi nalogami in dolžnostmi vsakega člana poudarja 1. v prvi vrsti združitev vseh mladinskih sil in 2. glede na sprejeto načelo oboroženega boja predvsem stopanje v partizanske vrste in borbene grupe in NZ.³⁷ Če torej primerjamo program že omenjenega skojevskega glasila *Glas delovne mladine* in M OF, moremo vsakakor glede na preteklo protifašistično mladinsko gibanje označiti nekatere paralele, ki so tako rekoč skupno izhodišče za osvobodilni boj. To so boj proti fašizmu, v tem boju združiti mladino vseh jugoslovanskih narodov ne glede na versko in politično pripadnost. Morda je prvi program bolj osredotočen na socialne elemente mladinskega gibanja, značilnega za kapitalistični družbeni red v stari Jugoslaviji in tako del razrednega delavskega gibanja. V drugem programu, ki je razumljivo v nalogah in ciljih povsem identičen programu OF, kaže poudariti, da naj bi mladina bila predvsem udeležena pri akcijski dejavnosti tako v aktivističnih vrstah kot v partizanskih enotah, borbenih grupah, Narodni zaščiti za osvoboditev in združitve vseh Slovencev. Tako je akcijska dejavnost, ki se stopnjuje do najostrejših oblik (oborožen boj), bistven premik in pomembno sredstvo pri uresničevanju mladinskega protifašističnega gibanja, ki v naslednjih fazah narodnoosvobodilnega boja vsebuje tudi elemente družbene preobrazbe.

OPOMBE

1. Članek je le izsek širše raziskave *Razvoja in dejavnosti mladinskih organizacij in gibanj od srede 30. let do 1941*. — 2. Salezijanski vestnik 1937, št. 2, 3, 4, 5, 6; 1939, št. 3 in 10. Salezijanski vestnik, glasilo za salezijansko sodruštvo (1916—1944) je pomemben vir za preučevanje KA med dijaško in zlasti delavsko mladino in veliko več kot Mi mladi borci in Mi mladi delavci prinaša nadrobne podatke o razvoju in delovanju KA med mladino. — 3. Omeniti velja, da so bili med člani Glavnega odbora Zveze društev KFID in v samih društvih na podeželju tudi člani KP in SKOJ ter ljudje, ki so bili blizu levičarskim idejam. Po poročilu v Grudi ob 15. občnem zboru Zveze društev KFID v decembru 1939 naj bi zajelo kmečko mladinsko gibanje pod njihovim praporom

okoli 20.000 pripadnikov. Tako so imeli tedaj 143 kulturno-prosvetnih odsekov, 67 kmečko-športnih, 56 kolesarskih in 12 socialno-gospodarskih pododsekov, 88 pevskih, 26 godbenih, 8 smučarskih pododsekov ter 6 dramskih, nekaj pa jih je delalo v pripravljanih odborih Društev kmečkih fantov in deklet (Gruda 1939, november-december, št. 11-12). — 4. Mi mladi delavci, 8. decembra 1938, št. 4. — 5. Vestnik Krščanske delavske mladine, I., maj 1937, št. 5. — 6. Vestnik Krščanske delavske mladine, II., junij-julij 1938, št. 6-7. — 7. Mi mladi borci, 8. decembra 1938, št. 4. — 8. Mi mladi delavci, 13. oktobra 1938, št. 24. — 9. Delavska mladina, januar 1939, št. 1. — 10. Delavska pravica, 28. marca 1940, št. 14. — 11. Janko Prunk, SKOJ in Krščansko socialistična delavska mladina med obema vojnama v Sloveniji. (Povzetek referata na posvetovanju o preučevanju zgodovine SKOJ in mladinskega gibanja v Sloveniji, aprila 1981, rokopis). — 12. Delavska pravica, 17. oktober 1940, št. 43. — 13. Ibidem. — 14. Franjo Lubej-Drejče, Odločitve. Boj za demokratizacijo sokolstva na Slovenskem. Ljubljana 1980, 67—75; 155—157. — 15. Naša volja, 7. novembra 1935, št. 2; 21. januarja 1936, št. 1; Avgust Jenko, rojen 1894 v Ljubljani, je bil eden izmed pomembnih voditeljev mlade revolucionarne struje »preporodovcev« v letih 1912—1914. Z idejnimi članki je Jenko sodeloval v glasilu Preporod (1912—1913) in dveh številkih mesečnika Glas Juga (1914; širil je in utrjeval jugoslovansko narodno misel (Slovenci, Hrvati, Srbi in Bolgari) ter hkrati poglobljajal protiavstrijsko stališče srednješolske in akademske mladine. Kot 20-letni akademik na Dunaju se je po izbruhu prve svetovne vojne pridružil jugoslovanskim dobro-

voljcem in padel v srbski vojski na Ceru 1914. — 16. Naša volja, 24. februarja 1936, št. 2-3. — 17. Ibidem. — 18. Naša volja, 15. marca 1938, št. 12. — 19. Naša volja, 15. maja 1939, št. 15. — 20. Slavko Kremenšek, Slovensko študentsko gibanje 1919—1941, Ljubljana 1972, str. 340—341. — 21. Ibidem. — 22. Mi mladi borci, 25. oktobra 1940, št. 7. — 23. Avgust Jenko, 9. oktober 1940, št. 1 in 9. marca 1941, št. 1. — 24. Avgust Jenko, 9. marca 1941, št. 1. — 25. Ibidem. — 26. Mlada pota, 23. junija 1936, št. 6. — 27. Več o tem glej Miroljub Vasič, Revolucionarni omladinski pokret u Jugoslaviji 1929—1941, str. 380 in dalje. — 28. Prav tam, str. 463: Proleter za maj 1937, št. 5. — 29. Tako je moralo sredi leta 1938 klerofašistično vodstvo ugotovljati, da se je komunizem razširil v delavnicah, šolah, po igriščih, klubih itd., kjer širi nezadovoljstvo, »celo člani katoliških organizacij so čestokrat okuženi s komunizmom in z njimi sodelujejo«. (Mi mladi delavci 14. julija 1938, št. 18). Zopet na drugem mestu je brez pridržka priznavalo, da ima komunizem med delavsko in vajensko mladino dobro razpredene mreže in da je pod velikim vplivom njihovih celic. (Mi mladi delavci, 17. avgusta 1938, št. 22). — 30. Tabor, 6. avgusta 1938, št. 2. — 31. Arhiv IZDG, spominsko gradivo. — 32. Alenka Nedog, »Srednješolec«, Borec 1963, str. 277—280. — 33. Viktor Stopar, zapisek pogovora z dne 20. januarja 1981 in Tine Zaletel, zapisek pogovora z dne 2. februarja 1981. — 34. Glas delovne mladine, marec 1941, št. 1. — 35. Slovenski poročevalec, 24. oktobra 1941, št. 22. — 36. Slovenska mladina, november 1941, št. 1-2. — 37. Slovenska mladina, december 1941, št. 3.

